

แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมจากแนวคิดพหุพลัง

นิธิศ เกียรติสุข^{1*} และ รัฐไท พรเจริญ²

The guideline to create a social participation from the concept of active aging

Nithit Keadtisuke^{1*} and Ratthai Porncharoen²

¹⁻²คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹⁻²Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University

* Corresponding author. E-mail address: nithit_k@rmutt.ac.th

Received: February 8,2022; revised: May 4,2022; accepted: July 3,2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมในผู้สูงอายุประเทศไทย จากการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ทั้งในประเทศไทย ซึ่งทำการศึกษาผ่านแนวคิด Active aging หรือแนวคิดพหุพลังที่เป็นแนวคิดที่แสดงถึงภาวะสุขสมบูรณ์ และการยกระดับคุณภาพชีวิตในผู้สูงอายุ การศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการวิเคราะห์รูปแบบของกิจกรรมในชมรมผู้สูงอายุที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางสังคม โดยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์จากการทบทวนวรรณกรรมผ่านกิจกรรมทั้งหมด 16 กิจกรรมที่ถูกคัดเลือกเป็นกรณีศึกษา ผลการศึกษาพบว่า 1. ด้านการสนับสนุนทางสังคม การได้รับคำปรึกษาทำให้ผู้สูงอายุมั่นใจทดลองทำในกิจกรรมที่ไม่เคยทำ และในบทบาทผู้ให้คำปรึกษาในจะเป็นการสร้างความปลอดภัยจากการได้แบ่งปันความรู้แก่ผู้อื่น 2. ด้านทฤษฎีกิจกรรม กิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม รูปแบบกิจกรรมรวมถึงระดับกิจกรรมที่เหมาะสม ตลอดจนการสร้างรายได้จากการทำกิจกรรมที่สามารถสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุพบว่าส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางสังคมในผู้สูงอายุ 3. หลักการมีส่วนร่วมจากกิจกรรมทั้งหมด ไม่เกิดการมีส่วนร่วมครบทั้ง 4 หลักการได้แก่ การตัดสินใจการปฏิบัติ, ประโยชน์ และการประเมินผล พบว่ารูปแบบกิจกรรมไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทั้ง 4 หลักการ 4. ด้านหลักการออกแบบ พบว่าสัมพันธ์กิจกรรมที่มีใช้งานอุปกรณ์ หรือเครื่องมือ และไม่ครอบคลุมในรูปแบบของกิจกรรมในเชิงสังคม หลักการออกแบบในกิจกรรมของผู้สูงอายุเป็นการออกแบบเพื่อให้สอดคล้องการใช้งานทั้งในด้านประสิทธิภาพการใช้งาน, ความเข้าใจ และความคุ้นชิน, การคำนึงถึงความปลอดภัย, ความสวยงามของอุปกรณ์ และการใช้ประโยชน์ของอุปกรณ์อย่างสูงสุด ผลจากการศึกษาสามารถสังเคราะห์ได้เป็นหลักการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมด้วยการส่งเสริมศักยภาพทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ การสร้างการรับรู้ความมั่นใจ, การสร้างแรงจูงใจ และการอำนวยความสะดวก เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย

คำสำคัญ: สังคมผู้สูงอายุ พหุพลัง การมีส่วนร่วมทางสังคม

ABSTRACT

This research article is approaches to social participation among the elderly in Thailand. From population aging and Thailand will become a super aging society in soon. The study of this research article based on the concept of Active aging. Which is represent a complete of well-being and improving the quality in the elderly. The purpose of study was analyzed the activities in the elderly clubs that related to social participation. The criteria of analyzed get from the literature review. A total of 16 activities that were selected as a case studies. The results of this study found that. 1. Social support, consulting can encourage elderly confidence to try to do activities that never done before. And the role of mentor in activities will be create pride in sharing knowledge with others. 2. Activity Theory, activities that meet a need to participants. Activity pattern, appropriate activity level and generating income from activities. that can create economic stability for the elderly was found that affect to social participation. 3.The principle of participation, All activities did not take part in all principles. It was found that the activity model did not encourage the

elderly to take part in all principles. 4. Design principles, It was found that correlation with the use of devices and tools of activities. Dose not cover the pattern of social activities. Design principles in the activities of the elderly are designed to be consistent with the use efficiency, perception and familiarity, safety, aesthetics of the device and maximize the utilization of the device and tool. The results of the study was synthesized into principles for promoting social participation. By promotion potential, perceived confidence, motivation and facilitation. As a guideline for social participation of the elderly in Thailand

Keyword: Aging society, Active aging, Social participation

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) โดยมีประชากรผู้สูงอายุรวมทั้งสิ้น 11,627,130 คน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564) และเมื่อเทียบสัดส่วนของผู้วัยจึงทำให้เห็นว่าตั้งแต่ปี พ.ศ.2562 เป็นปีแรกที่จำนวนประชากรวัยเด็กเท่ากับประชากรผู้สูงอายุ คือ 11.3 ล้านคน และหลังจากนั้นจำนวนประชากรวัยเด็กก็น้อยกว่าผู้สูงอายุมาโดยตลอด และอัตราส่วนของประชากรผู้ใหญ่ที่เป็นกลุ่มแรงงานที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศต่อผู้สูงอายุก็ยังลดลงอย่างต่อเนื่อง (Posttoday, 2563) เมื่อจำนวนประชากรสูงวัยนั้นสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลตามมาทั้งภาครัฐ รวมถึงในภาคครัวเรือนที่ต้องให้การดูแลผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น

จากปัญหาประชากรของผู้สูงอายุของประเทศไทย และประเทศทั่วโลกแนวคิด Active aging จากองค์การอนามัยโลก (World health organization: WHO) จึงเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดที่แสดงถึงภาวะสุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุ ที่ส่งผลต่อระดับคุณภาพการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุให้ดีขึ้น โดยประกอบด้วยดัชนีชี้วัด 3 ด้านได้แก่ ด้านสุขภาพ, ด้านการมีส่วนร่วม, ด้านความมั่นคง และสำหรับประเทศไทยมีการเพิ่มเติมด้านที่ 4 ได้แก่ ด้านสภาพที่เอื้อต่อการมีคุณภาพ (World Health Organization, 2002) จากแนวคิด Active aging ขององค์การอนามัยโลก หรือภาวะพัฒนาตามคำเรียกของประเทศไทย พบว่าดัชนีชี้วัดภาวะพัฒนาของผู้สูงอายุประเทศไทยมีคุณภาพในการดำรงชีวิตอยู่เพียงระดับปานกลางเท่านั้น และเมื่อพิจารณาเพิ่มเติมในดัชนีแต่ละด้านนั้นจึงพบว่า ดัชนีด้านการมีส่วนร่วมนั้นเป็นด้านที่มีค่าชี้วัดน้อยที่สุด และมีค่าดัชนีต่ำกว่าค่ามาตรฐานในดัชนีด้านการมีส่วนร่วมของประชากรผู้สูงอายุเพศหญิง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2560)

ในงานวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นศึกษาถึงความหมาย และปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชากร ผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางที่จะเพิ่มดัชนีชี้วัดด้านการมีส่วนร่วมให้เพิ่มสูงขึ้น และส่งผลต่อเนื่องถึงค่าดัชนีชี้วัดรวมของภาวะพัฒนา ที่เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจากความคิดเห็นของผู้วิจัยการรับมือกับประชากรผู้สูงอายุจึงไม่ใช่ความต้องการด้านนโยบายสวัสดิการ หรือความช่วยเหลือจากทางภาครัฐ หรือเอกชน ซึ่งการเสริมสร้างภาวะทางสุขสมบูรณ์ หรือภาวะพัฒนาจะเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุที่จะช่วยสร้างรากฐานที่มั่นคงเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิต และเกิดการมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างทัดเทียมเหมือนคนทั่วไป รวมไปถึงยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนั้นขอบเขตทางด้านเนื้อหาของการศึกษาในครั้งนี้จึงจะเป็นการศึกษาถึงดัชนีด้านการมีส่วนร่วม รวมไปถึงแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ผ่านทฤษฎี งานวิจัย และรูปแบบกิจกรรมของผู้สูงอายุในปัจจุบัน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมในผู้สูงอายุตามกรอบแนวคิดพัฒนา จากทฤษฎีรวมถึงงานวิจัย และรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในชมรมผู้สูงอายุ

2. เพื่อวิเคราะห์เป็นองค์ความรู้ สู่การบูรณาการการออกแบบกิจกรรมของผู้สูงอายุที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมตามกรอบแนวคิดพัฒนา

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

จากการกรอบแนวคิดทฤษฎีของ (WHO, 2002) ได้ให้ความหมาย และความสำคัญของดัชนีการมีส่วนร่วม คือการสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยไม่ให้เกิดการถูกทอดทิ้ง และแยกตัวออกจากสังคม โดยมีการกำหนดมาตรฐานชี้วัดของดัชนีด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีงานทำ (รายได้), การเข้าร่วมกลุ่ม และชมรม, การเข้าร่วมกิจกรรมหมู่บ้าน และการดูแลบุคคลในครอบครัว

ดังนั้นจากการกรอบแนวคิดทฤษฎีประเด็นสำคัญของการส่งเสริมดัชนีด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม คือ การส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งในงานวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางสังคม เพื่อใช้ศึกษาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมทางสังคมที่เกิดขึ้นในรูปแบบกิจกรรมของผู้สูงอายุในปัจจุบัน

หลักการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วม หรือมีส่วนเกี่ยวข้องโดยที่ผู้นั้นมีสิทธิในการตัดสินใจ มีโอกาสในการร่วมปฏิบัติ (Barkley, 1975; William Erwin, 1975; United Nations, 1981) โดยหลักการของการมีส่วนร่วมนั้นควรจะต้องเกิดผ่าน 4 หลักการ คือ 1. การตัดสินใจ 2. การลงมือทำ หรือปฏิบัติ 3. ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น 4.การประเมินผล (วชิรวัชร งามละม่อม, 2559) เมื่อเกิดผ่านหลักการทั้ง 4 จะช่วยให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และผลที่ได้ก็นับบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

การรับรู้ความมั่นใจในผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนผ่านของช่วงวัยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย, ด้านจิตใจ และด้านสังคมที่ส่งผลต่อสุขภาพจิต (ความเครียด) ซึ่งทำให้เกิดการรับรู้คุณค่า และความไม่มั่นใจในตนเองของผู้สูงอายุ (Kruse .N, 1987; สำนักส่งเสริมคุณภาพกรมอนามัย, 2556) สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความมั่นใจ (Self-Esteem) การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลต่อความมั่นใจ และการรับรู้ถึงความสามารถของผู้สูงอายุ ซึ่งส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม และการมีส่วนร่วมทางสังคม (ยุพดี ธรรมชาติ, 2546) จากงานวิจัยการสนับสนุนทางสังคมสามารถลดภาวะความเครียดที่เกิดขึ้น และส่งผลต่อความรู้สึกถึงการมีคุณค่าในตัวเองของผู้สูงอายุ (Kruse .N, 1987; Kaplan, 1975) ซึ่งใกล้เคียงกับงานวิจัยที่ศึกษาถึงการสนับสนุนทางสังคมโดยการสร้างเครือข่ายทางสังคม ด้วยวิธีการให้คำแนะนำ จากผู้ให้คำปรึกษาจะช่วยสนับสนุนให้เกิดความสนใจ, ความมั่นใจในผู้สูงอายุ และส่งเสริมการเกิดกิจกรรมทางสังคม ซึ่งในกลุ่มของเครือข่ายทางสังคมนั้นสามารถเป็นทั้งผู้ให้ และทั้งผู้ได้รับคำแนะนำ (Colin. J, 2006)

ทฤษฎีกิจกรรม

หลักสำคัญของกิจกรรม คือ การปฏิบัติเพื่อให้รู้สึกถึงการมีคุณค่าในตัวเอง (Havinghust, 1992) การได้ทำกิจกรรมเป็นการชดเชยบทบาททางสังคมที่เปลี่ยนไปของผู้สูงอายุ การเข้าร่วมกิจกรรมจึงเป็นการสร้างความมั่นใจอย่างหนึ่งในผู้สูงอายุ

การสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม สัมพันธ์กับความพึงพอใจในกิจกรรม พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นเกิดจากปัจจัยที่สนับสนุน และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเกิดจากทั้งปัจจัยความต้องการภายใน และปัจจัยภายนอก (เชียง เกาซิด และพรรณราย เทียมทัน, 2559)

1. ปัจจัยด้านความต้องการภายในของบุคคล คือ ความต้องการที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ที่นำไปสู่เหตุผลของการกระทำ จากงานวิจัยของของ เชียง เกาซิด และพรรณราย เทียมทัน (2559) ผู้สูงอายุมีความต้องการทางด้านสุขภาพ คือ การมีสุขภาพที่แข็งแรง และความต้องการทางด้านจิตใจ คือ ความมั่นคงทางจิตใจ, การได้รับการยอมรับ และอยู่ร่วมกับบุคคลอย่างมีความสุข

สอดคล้องกับงานวิจัยที่ศึกษาถึงผลที่ได้จากทำกิจกรรม ซึ่งได้แบ่งลักษณะในการทำกิจกรรมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมทางกาย ส่งผลต่อสมรรถภาพทางร่างกายที่ดีขึ้นในผู้สูงอายุ (Garatachea et.al, 2009; WHO, 2011) และกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์พบว่าส่งผลต่อสุขภาพทางใจในผู้สูงอายุ ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ (Greaver et.al, 2006; Fisher and Specht; 1999)

2. ปัจจัยด้านความต้องการภายนอก ประกอบไปด้วย 4 ประการ ได้แก่ (เชียง เกาซิด และพรรณราย เทียมทัน, 2559)

2.1 ประเภทกิจกรรม โดยประเภทของกิจกรรมสนับสนุนบทบาทของ และปฏิสัมพันธ์ที่ต่างกัน แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมทางการ, กิจกรรมไม่เป็นทางการ และกิจกรรมทำคนเดียว (Lemon et.al, 1978; Dziegielewska, 2006)

ผลจากงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าประเภทกิจกรรมแบบไม่เป็นทางการทำให้บุคคลได้สร้างการยอมรับจากบุคคลใกล้ชิด ซึ่งส่งผลต่อการสร้างความมั่นใจในตัวเอง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม หรือกิจกรรมทางสังคม (Reitzes et.al, 1995; Ritchey et.al, 2001; Antonocci et.al, 2007)

2.2 สมรรถภาพทางร่างกาย การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายส่งผลต่อการขาดความมั่นใจในการร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ จากการกลัวยการบาดเจ็บ ระดับของกิจกรรมที่เหมาะสมจะส่งผลต่อการตัดสินใจ โดยระดับของกิจกรรมสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ เบา, กลาง และหนัก จากผลการวิจัย กิจกรรมระดับเบาเป็นระดับที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ (Cardinal, 2506)

2.3 การสนับสนุน สอดคล้องกับทฤษฎีด้านการรับรู้ความมั่นใจในผู้สูงอายุ การสร้างเครือข่ายทางสังคมด้วยการแทรกแซงทางกิจกรรม ด้วยการให้คำปรึกษาโดยผู้ให้คำปรึกษา สามารถสร้างการรับรู้คุณค่าในเองได้ทั้งผู้ให้คำปรึกษา และผู้ได้รับคำปรึกษา(Greaves et.al, 2006) สอดคล้องกับงานวิจัยของ HSU(2008) ที่กล่าวว่าการมีส่วนร่วมทางสังคม คือการแบ่งปันเชิงสังคมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรส่วนบุคคล โดยการแบ่งปันดังกล่าวนี้สามารถทำได้ด้วยการแบ่งปันเวลา, ความพยายาม และเงิน

2.4 ภาระหน้าที่ รูปแบบกิจกรรมที่สามารถสร้างสินค้า และการบริการให้เกิดขึ้น โดยมีความเกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งครอบคลุมถึง 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. กิจกรรมที่มีการจ้างงาน 2. กิจกรรมที่ไม่มีการจ้างงาน 3. กิจกรรมจิตอาสา (Herzog, Kahn, Morgan, Jackson and Antonucci, 1989) พบว่ากิจกรรมที่ไม่เกิดการจ้างงานส่งผลต่อการบกพร่องทางการรับรู้ และไม่กระตุ้นทางสติปัญญา และในกิจกรรมที่เกิดการจ้างงานส่งผลต่อการกระตุ้นสติปัญญา และเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคม

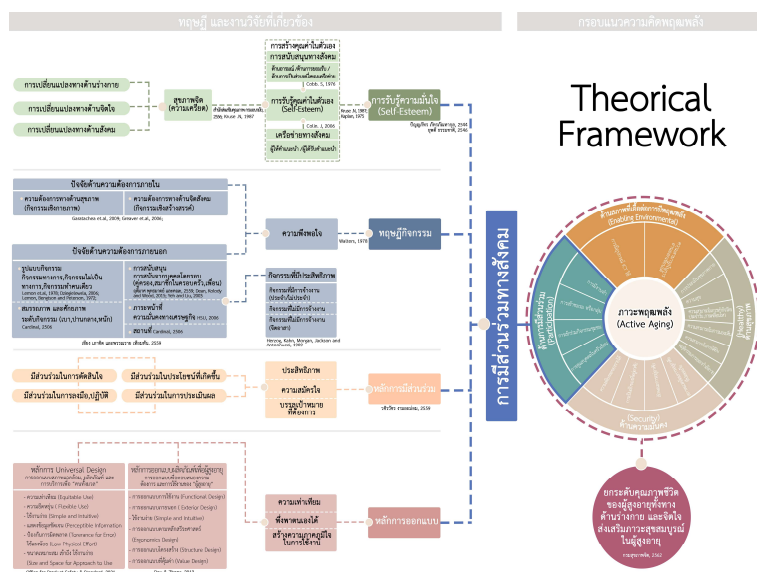
หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์พิเศษสำหรับผู้สูงอายุ

การออกแบบผลิตภัณฑ์พิเศษสำหรับผู้สูงอายุ คือ นวัตกรรมด้านการออกแบบที่มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (Zheng, Dong and Deng, 2016) ซึ่งจะครอบคลุมในขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์เพื่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิต และวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 5 หลักการ ได้แก่ 1. การออกแบบการใช้งาน 2. การออกแบบภายนอก 3.การออกแบบตามหลักสรีรศาสตร์ 4. การออกแบบโครงสร้าง 5. การออกแบบที่คุ้มค่า

หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์พิเศษสำหรับผู้สูงอายุมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเท่าเทียม, ความภาคภูมิใจในการใช้งาน และการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ และบริการที่จะเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมสอดคล้องกับงานวิจัยด้านการรับรู้ความมั่นใจ และการรับรู้ความสามารถที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งคาดว่าจะจะเป็นหลักการทางด้านการออกแบบเชิงรูปธรรมที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม

จากการศึกษาทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางสังคมตามกรอบแนวคิดผดพล้ง จึงพบปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางสังคม ประกอบไปด้วย 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1. ด้านการรับรู้ความมั่นใจ 2. ด้านหลักการมีส่วนร่วม 3. ด้านกิจกรรม 4. ด้านหลักการออกแบบที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

โดยทั้ง 4 ปัจจัยหลักดังกล่าวจะถูกใช้แนวทางในการวิเคราะห์รูปแบบกิจกรรมของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการค้นหาแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมตามกรอบแนวคิดผดพล้ง (ภาพที่ 1)

ภาพ 1 กรอบทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระเบียบวิธีวิจัย และเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

ได้จากการสร้างกรอบการวิเคราะห์เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์รูปแบบกิจกรรมผู้สูงอายุ (ตาราง 1)

ตาราง 1 เกณฑ์ในการวิเคราะห์กิจกรรม

นิยามด้านเทคนิค	นิยามด้านปฏิบัติการ	ตัวชี้วัด
1. หลักการมีส่วนร่วม	1. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 3. มีส่วนร่วมในประโยชน์ที่เกิดขึ้น 4. มีส่วนร่วมในการประเมินผล	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และวางแผน 2. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น 4. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล
2. การรับรู้ความมั่นใจ	1. การสนับสนุนทางสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางสังคม	1. การให้บริการคำ แนะนำ (ผู้ให้บริการ / ผู้ได้รับบริการ)
3. กิจกรรม	1. ประเภทกิจกรรม 2. รูปแบบกิจกรรม 3. ระดับกิจกรรม 4. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	1. กิจกรรมทางกาย/กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ 2. เป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ/ทำคนเดียว 3. ระดับเบา/ระดับกลาง/ระดับหนัก 4. มีการจ้างงาน/ไม่มีการจ้างงาน/จิตอาสา
4. หลักการออกแบบ	1. การออกแบบการใช้งาน 2. การออกแบบภายนอก 3. การออกแบบตามหลักศาสตร์ 4. การออกแบบโครงสร้าง 5. การออกแบบที่คุ้มค่า	1. ออกแบบการใช้งานที่คำนึงถึงความเหมาะสม (สัญญาณ/ความเรียบง่าย/ใช้งานง่าย) 2. การออกแบบที่ตอบสนองด้านความงามที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ 3. การออกแบบที่สอดคล้องกับสรีระ 4. การออกแบบที่ทนทานตามอายุการใช้งาน 5. การออกแบบที่ตอบสนองความต้องการของตลาด

การคัดเลือกกรณีศึกษา

การคัดเลือกกรณีศึกษาใช้วิธีการเลือกแบบหลากหลาย(Maximum Variation Sampling) โดยกรณีศึกษาที่คัดเลือกจะครอบคลุมถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมของชมรม ทั้ง 6 ประเภท ตามวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรม (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ลักษณะการดำเนินการ และกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ, 2555) โดยจากรูปแบบกิจกรรมทั้งหมด 6 ประเภท ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกกิจกรรมจำนวน 3 กิจกรรม ต่อ 1 ประเภท โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ได้แก่ กิจกรรมที่มีการจัดขึ้นมากกว่า 1 ครั้ง ในช่วงเวลา 3 ปีที่ผ่านมา เพื่อให้ยืนยันได้ว่ากิจกรรมที่ถูกคัดเลือกเป็นกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการ (ภาพที่ 2)

1. กิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพทางกาย และใจได้แก่ กิจกรรมออกกำลังกาย, กิจกรรมร้องเพลง และกิจกรรมกีฬา
2. กิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพได้แก่ กิจกรรมทำน้ำสมุนไพร, กิจกรรมทำขนมเปียกปูน และกิจกรรมย้อมผ้าพาสเทล
3. กิจกรรมเยี่ยมเยียนสมาชิกได้แก่ กิจกรรมเยี่ยมเยียนสามัคคีผู้สูงอายุ, กิจกรรมเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุใส่ใจกันและกัน และกิจกรรมเยี่ยมเยียนพ่อตดต
4. กิจกรรมประเพณี วัฒนธรรมภูมิปัญญา ได้แก่ กิจกรรมสงกรานต์ สืบสานคุณค่าวัฒนธรรมเนื่องในประเพณีวันสงกรานต์, กิจกรรมสืบสานวัฒนธรรม สลากภัต และกิจกรรมประเพณีบุญพะเหว
5. กิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ และแสวงหาความรู้ ได้แก่ กิจกรรมผู้สูงอายุจัดการภัยพิบัติ, กิจกรรมทริปปอดตามรอยพ่อศาสตร์พระราชา และกิจกรรมเสริมพลังคลังปัญญา
6. กิจกรรมพิเศษ ได้แก่ กิจกรรมจัดประกวดแข่งขัน, กิจกรรมวันเฉลิมพระชนมพรรษา และกิจกรรมจัดงานการกุศล

กิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพทางกาย

กิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ

กิจกรรมเยี่ยมเยียนสมาชิก

กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมภูมิปัญญา

กิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ และแสวงหาความรู้

กิจกรรมพิเศษ

ภาพ 2 กิจกรรมทั้ง 6 ประเภทที่ถูกคัดเลือกเป็นกรณีศึกษา

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์รูปแบบกิจกรรม

จากการวิเคราะห์ภาพรวมของกิจกรรมทั้ง 6 ประเภท พบว่าวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมเป็นการจัดขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยภาพรวมในการกำหนดกิจกรรมถูกกำหนดขึ้นจากสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย และถูกควบคุมโดยสมาคมผู้สูงอายุประจำจังหวัด จากนั้นหน่วยงานชมรมจึงดำเนินการในการจัดกิจกรรมตามรูปแบบที่เหมาะสมของแต่ละชมรมต่างกันไป ดังนั้นกิจกรรมส่วนใหญ่การจัดดำเนินการของชมรม และสมาคมผู้สูงอายุ ซึ่งจะพบว่าเป็นกิจกรรมที่จัดหมุนเวียนในรอบเดือน หรือปีตามกำหนดในการจัดของชมรมที่เป็นผู้กำหนด เนื่องจากต้องมีผู้ควบคุมดำเนินการผ่านหน่วยงานของชมรม ดังนั้นกิจกรรมส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจึงจะไม่ใช่กิจกรรมที่ต่อเนื่อง ซึ่งผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมได้ตามความต้องการ จากประเภทของกิจกรรมที่ถูกคัดเลือกพบว่ามีแนวทาง รวมไปถึงองค์ประกอบภายในของกิจกรรมที่ต่างกันออกไป เพื่อวิเคราะห์ถึงการเกิดการมีส่วนร่วมทางสังคมในกิจกรรมแต่ละประเภทผ่านทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางสังคม รวมไปถึงการเข้าร่วมกิจกรรมในผู้สูงอายุซึ่งสามารถอธิบายเพิ่มเติมได้ดังนี้ (ตารางที่ 3)

ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงประเภทกิจกรรมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางสังคม พบว่ากิจกรรมทางกายเป็นกิจกรรมที่สัมพันธ์สุขภาพร่างกายที่ดีแต่สร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมน้อย เมื่อเทียบกับกิจกรรมประเภทเชิงสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่สร้างความเพลิดเพลินในการทำกิจกรรม และส่งผลความมั่นคงทางจิตใจ แต่ไม่ตอบสนองต่อสุขภาพร่างกายที่ดีตามกรอบแนวคิดพัฒนาพลัง ถึงแม้กิจกรรมประเภทเชิงสร้างสรรค์จะเป็นกิจกรรมประเภทที่สร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมในผู้สูงอายุ แต่ด้วยกรอบแนวคิดพัฒนาพลังการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ ดังนั้นประเภทกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในด้านใดด้านหนึ่งนั้นอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการในผู้สูงอายุ ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงกิจกรรมที่เป็นทั้งกิจกรรมประเภททางกาย และเชิงสร้างสรรค์ในกิจกรรมเดียวกัน เช่น กิจกรรมกีฬาที่เน้นการเคลื่อนไหวร่างกาย แต่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการเล่นที่สร้างสรรค์ ซึ่งพบว่ากิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจในการร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ และส่งเสริมสุขภาพทางกาย และใจตอบสนองต่อความต้องการตามกรอบแนวคิดพัฒนาพลัง

2.รูปแบบกิจกรรม พบว่ารูปแบบกิจกรรมเป็นกิจกรรมแบบทางการ เนื่องจากการจัดกิจกรรมในชมรมผู้สูงอายุจะมีการกำหนดรูปแบบ และวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมจากสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ดังนั้นรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงเป็นกิจกรรมที่มีการกำหนดเวลา และรูปแบบของกิจกรรม ซึ่งจากทฤษฎีพบว่าประเภทกิจกรรมแบบเป็นทางการมีส่วนร่วมในการปิดกั้น และทำลายความคิดของ ผลของงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าประเภทกิจกรรมแบบไม่เป็นทางการทำให้บุคคลได้สร้างการยอมรับ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม หรือกิจกรรมทางสังคม (Reitzes et.al, 1995; Ritchey et.al, 2001; Antonocci et.al, 2007)

เมื่อพิจารณารูปแบบกิจกรรมพบว่า กิจกรรมทางการส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้เมื่อต้องการ มีการจำกัดความคิด, และอิสระในการทำกิจกรรมที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

3.ระดับกิจกรรม จากการวิเคราะห์กิจกรรมในด้านของระดับกิจกรรม พบว่ากิจกรรมส่วนใหญ่อยู่ในระดับเบา และในระดับกลาง เป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติได้ตามศักยภาพของผู้สูงอายุ โดยไม่เกิดอุปสรรคระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรม สอดคล้องกับทฤษฎีกิจกรรมที่กล่าวว่าระดับของกิจกรรมในระดับเบาเป็นระดับที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ (ภาพที่ 4)

เมื่อพิจารณาถึงระดับกิจกรรมพบว่า กิจกรรมระดับเบาเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วม และปฏิบัติได้ตามศักยภาพของผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่ไม่สร้างความเจ็บปวดให้แก่ร่างกายที่ทำให้เกิดความกังวลในการเข้าร่วมกิจกรรม

4.ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คือการสร้างรายได้จากกิจกรรมที่ทำ จากการวิเคราะห์กิจกรรมพบว่ากิจกรรมส่วนใหญ่ล้วนเป็นกิจกรรมที่ไม่สร้างรายได้ นอกจากกิจกรรมประเภทพัฒนาทักษะอาชีพที่เป็นกิจกรรมประเภทเดียวที่สามารถสร้างรายได้ให้กับผู้เข้าร่วมทำกิจกรรมได้

เมื่อพิจารณาด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจจากการสร้างรายได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม พบว่ากิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้สามารถสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคม หรือส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมในผู้สูงอายุได้มากกว่ากิจกรรมที่ไม่สร้างรายได้ เนื่องจากกิจกรรมประเภทนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมีนัด หรือชักชวนกันเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเป็นการสร้างผลิตภัณฑ์อยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีกิจกรรมที่พบว่าเกิดการจ้างงานนั้นส่งผลต่อการกระตุ้นสติปัญญา และเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคม

ภาพ 3 กิจกรรมกีฬาที่เป็นประเภทกิจกรรมทางกายร่วมกับเชิงสร้างสรรค์

ภาพ 4 แสดงระดับกิจกรรมในชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่อยู่ในระดับเบา

หลักการมีส่วนร่วม

ด้านหลักการมีส่วนร่วมทั้ง 4 หลักการ พบว่าจากกิจกรรมทั้ง 6 ประเภทไม่เกิดขึ้นตอนการมีส่วนร่วมครบทั้ง 4 หลักการ พบว่าเกิดการมีส่วนร่วม 3 หลักการจากทั้งหมด โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นตอนการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ, การปฏิบัติ และประโยชน์ กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมมีสิทธิ์ในการเลือกกิจกรรมที่สนใจ, ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั้นร่วมลงมือ, ปฏิบัติด้วยตนเองในกิจกรรมนั้น และผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมแก่ตนเอง

หลักการมีส่วนร่วมไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในกิจกรรมภายในชมรมผู้สูงอายุ เนื่องด้วยวัตถุประสงค์ และรูปแบบของการทำกิจกรรมไม่ได้ส่งเสริมการทำกิจกรรมผ่านการมีส่วนร่วมทั้ง 4 และหลักการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการประเมินผลไม่เกิดขึ้นในกิจกรรมของผู้สูงอายุ แต่ในทางกลับกันเมื่อพิจารณาถึงหลักการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุดในหลักการมีส่วนร่วม คือ ขั้นตอนในการตัดสินใจที่จะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม แต่จะต้องเกิดร่วมกับการปฏิบัติ และประโยชน์

หลักการออกแบบ และวิเคราะห์ทฤษฎีในด้านหลักการออกแบบ

หลักการออกแบบที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เป็นหลักการเพื่อสร้างนวัตกรรมเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต ของผู้สูงอายุในสังคม ซึ่งสัมพันธ์กับรูปแบบกิจกรรมที่สัมพันธ์กับการใช้ อุปกรณ์ หรือเครื่องมือ ได้แก่ กิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพทางกาย และใจ หรือกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ นอกจากนี้หลักการออกแบบไม่ครอบคลุมในกิจกรรมในเชิงสังคม เช่น กิจกรรมประเภทการ

ทัศนศึกษา, กิจกรรมพบปะเยี่ยมเยียน หรือกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมภูมิปัญญา เนื่องด้วยรูปแบบกิจกรรมในลักษณะของการท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมประสบการณ์ของบุคคลไม่สัมพันธ์กับการใช้งานของอุปกรณ์ ซึ่งสามารถสรุปผลในด้านหลักการออกแบบได้ดังนี้

1. การออกแบบการใช้งาน พบว่ากิจกรรมส่วนใหญ่ไม่มีการออกแบบอุปกรณ์ให้สอดคล้องกับการใช้งานของผู้สูงอายุ เช่น ในด้านสัญญาณที่ควรมีการออกแบบอุปกรณ์ที่ง่ายต่อการเข้าใจ พบว่าอุปกรณ์ที่ใช้ร่วมประกอบกิจกรรมเป็นอุปกรณ์ทั่วไป และตอบสนองในด้านการใช้งานตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม แต่ไม่เหมาะสมกับการใช้งานผู้สูงอายุในด้านการสร้างการรับรู้ความเข้าใจในวิธีการใช้งานผู้สูงอายุไม่สามารถเลือกใช้อุปกรณ์ได้เองและต้องมีผู้แนะนำ หรือด้านความเรียบง่าย การลดจำนวนขั้นตอนในการทำกิจกรรมแต่ยังคงประสิทธิภาพคงเดิม เช่น ในกิจกรรมย้อมผ้าพาสเทลที่มีหลายขั้นตอน สร้างอุปสรรคในการร่วมกิจกรรม รวมไปถึงการออกแบบที่ควรคำนึงถึงรูปแบบในการเข้าร่วมกิจกรรมที่สอดคล้องกับสรีระของผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมกีฬาที่มีการปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ และวิธีการเล่นเพื่อให้เหมาะสมกับร่างกายของผู้สูงอายุ และกิจกรรมที่มีรูปแบบกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกับความสามารถทางร่างกาย หรือสรีระของผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมทำขนมเปียกปูน หรือกิจกรรมย้อมผ้าพาสเทล เป็นต้น (ภาพที่ 5)

2. การออกแบบภายนอก คือหลักการออกแบบที่เกี่ยวข้องในด้านความงามทั้งรูปทรง, สี, สัน หรือวัสดุที่เหมาะสมในการใช้งาน เช่น กิจกรรมออกกำลังด้วยผ้าขาวม้า พบว่าผ้าขาวม้าเป็นอุปกรณ์ที่สามารถอธิบายได้เป็นอย่างดีด้วยสีของวัสดุที่ไม่โดดเด่นการตัดกันของคู่สี และเป็นวัสดุธรรมชาติที่เป็นมิตรกับการใช้งานในผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถสร้างการตัดสินใจในการเลือกใช้งาน และสามารถสร้างความคุ้นชิน (ภาพที่ 6)

3. การออกแบบตามหลักสรีรศาสตร์ คือ หลักการออกแบบที่คำนึงถึงความปลอดภัยในการใช้งานอันเนื่องมาจากสรีระของผู้สูงอายุ เช่น รูปแบบการทำกิจกรรม และอุปกรณ์ที่คำนึงถึงความปลอดภัย, ลดการเกิดอันตรายจากการใช้งาน พบว่าในกิจกรรมกีฬาที่มีการปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับการใช้งาน ปรับเปลี่ยนวัสดุของอุปกรณ์เพื่อลดอันตราย และคำนึงถึงความปลอดภัยแต่ยังคงรูปแบบของกิจกรรมเดิม และพบว่ากิจกรรมทำขนมเปียกปูน, กิจกรรมย้อมผ้าพาสเทล หรือกิจกรรมทำน้ำสมุนไพร พบว่าลักษณะของกิจกรรมเสี่ยงต่อการเกิดอันตราย เนื่องจากอุปกรณ์ที่ใช้ทำกิจกรรมมีขนาด, วัสดุ และระยะการติดตั้งอุปกรณ์ไม่สอดคล้องกับสรีระร่างกายที่เสี่ยงต่อการเกิดอันตรายในการใช้งาน (ภาพที่ 7)

4. การออกแบบโครงสร้าง คือ หลักการออกแบบที่เน้นความทนทาน และสามารถใช้งานได้ตามอายุ เมื่อพูดถึงภาพรวมของกิจกรรมที่จากการศึกษา พบว่าอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรมยังคงเป็นอุปกรณ์ที่นำมาประยุกต์ใช้ โดยทั่วไป ไม่ได้มีการออกแบบมาเป็นพิเศษ ดังนั้นในด้านการออกแบบโครงสร้างจึงไม่พบว่ามีมีการนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกิจกรรมผู้สูงอายุ

5. การออกแบบที่คุ้มค่า คือการออกแบบที่ตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต และความยั่งยืน อุปกรณ์ที่ใช้งานควรมีขั้นตอนในการผลิตที่ไม่ซับซ้อนเพื่อความคุ้มค่าในการผลิต ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงหลักการออกแบบในด้านการออกแบบที่คุ้มค่า ไม่พบว่ามีมีการนำหลักการออกแบบที่คุ้มค่าประยุกต์ใช้ร่วมกับการทำกิจกรรม เนื่องจากอุปกรณ์ที่ใช้ในการร่วมทำกิจกรรมส่วนใหญ่อุปกรณ์สำเร็จที่ปรับเปลี่ยนไปตามรูปแบบกิจกรรม ซึ่งเป็นผลตามมาจากกำหนดการในการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ที่เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราว ดังนั้นอุปกรณ์ที่ใช้ในการร่วมกิจกรรมจึงเป็นอุปกรณ์ที่ถูกจัดหาขึ้นมาใหม่ และจะถูกปรับเปลี่ยนไปตามรูปแบบกิจกรรมที่กำหนด (ภาพที่ 8)

การออกแบบช่วยส่งเสริมการทำกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมส่วนใหญ่ไม่คำนึงถึงรูปแบบกิจกรรม รวมไปถึงอุปกรณ์ร่วมกิจกรรมตามหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อผู้สูงอายุ ซึ่งพบว่าอุปกรณ์ไม่สร้างประสิทธิภาพในการทำกิจกรรม

ภาพ 5 การออกแบบการใช้งาน หรือการเข้าร่วมกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกับสรีระของผู้สูงอายุ

ภาพ 6 ผู้ปกครองร่วมกิจกรรมที่ตอบสนองทางด้านความงามในผู้สูงวัย (สีสันทัน,วัสดุ,ความคุ้นชิน)

ภาพ 7 ผู้ปกครองร่วมกิจกรรมที่ควรคำนึงถึงความปลอดภัยจากการใช้งานเนื่องด้วยความสามารถทางด้านร่างกายในผู้สูงอายุ

ภาพ 8 ลักษณะของผู้ปกครองประกอบกิจกรรมในด้านของความคุ้มค่าของผู้ปกครอง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมจากปัจจัยที่ได้จากการศึกษาทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผ่านรูปแบบกิจกรรมของทั้ง 6 รูปแบบ พบว่า การสนับสนุนทางสังคม, ทฤษฎีกิจกรรม, หลักการมีส่วนร่วม และหลักการออกแบบ พบว่าส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางสังคมในผู้สูงอายุ สอดคล้องกับการศึกษาทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่าผลของแต่ละปัจจัยนำมาซึ่งการส่งเสริมศักยภาพในด้านต่างของผู้สูงอายุที่ช่วยลดข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในผู้สูงอายุและส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางสังคม

จากทั้ง 4 ปัจจัยสังเคราะห์ได้เป็นหลักการการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมด้วยการส่งเสริมศักยภาพทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ การสร้างการรับรู้ความมั่นใจ, การสร้างแรงจูงใจ และการอำนวยความสะดวก ซึ่งสามารถอธิบายเพิ่มเติมได้ว่า 1.การสร้างความมั่นใจ เป็นการสร้างความมั่นคงทางจิตใจเพื่อให้รับรู้ถึงคุณค่าในตนเอง 2.การสร้างแรงจูงใจ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมหรือการกระทำในตัวเอง และ 3.การอำนวยความสะดวก เพื่อเป็นการสร้างองค์ประกอบ หรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และแรงบันดาลใจในการทำกิจกรรม ซึ่งแต่ละปัจจัยสอดคล้องกับทฤษฎี และงานวิจัยจากการศึกษา ดังนี้

การสร้างความมั่นใจ

การสนับสนุนทางสังคมส่งผลต่อการสร้างความมั่นใจในผู้สูงอายุได้ดี แนวทางการสร้างเครือข่ายทางสังคมในกิจกรรมสามารถทำได้ด้วยการให้คำปรึกษา เป็นวิธีที่ดีที่จะสร้างความมั่นใจในผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายที่ได้รับ หรือเป็นฝ่ายที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่น ซึ่งเครือข่ายทางสังคมจึงเป็นเหมือนการการสร้างเครือข่ายเพื่อที่ช่วยให้รู้สึกว่าการนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การมีผู้เชี่ยวชาญ หรือวิทยากร ซึ่งอยู่ในบทบาทของผู้ให้คำปรึกษาจะช่วยลดความกังวล และสร้างความมั่นใจในระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ และสามารถสร้างความมั่นใจได้มากขึ้นเมื่อผู้สูงอายุนั้นได้อยู่บทบาท หรือสถานะของผู้ให้คำปรึกษาแก่บุคคลอื่น เป็นผู้ที่ได้เผยแพร่ประสบการณ์ หรือความรู้แก่บุคคลอื่น เป็นการสร้างการยอมรับในตัวตน การรับรู้คุณค่าของตนเอง และบทบาททางสังคมของผู้สูงอายุ

การสร้างแรงจูงใจ

แรงจูงใจ เป็นปัจจัยที่กระตุ้นการกระทำ พบว่าสอดคล้องกับ ทฤษฎีกิจกรรม และหลักการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ทฤษฎีกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมสัมพันธ์กับความพึงพอใจ เมื่อรูปแบบกิจกรรมเหมาะสม และเกิดความพึงพอใจจึงสามารถสร้างแรงจูงใจ และการมีส่วนร่วมทางสังคม หลายองค์ประกอบของกิจกรรมมีผลต่อการสร้างแรงจูงใจ ได้แก่

1.1 ประเภทกิจกรรม การผสมผสานระหว่างกิจกรรมทางกาย และเชิงสร้างสรรค์ จะสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมในผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมกีฬาเป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สร้างความสุข และความมั่นคงทางจิตใจ รวมไปถึงการได้ความแข็งแรงทางกายซึ่งผู้สูงอายุ ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบจากกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการด้านเดียว

1.2 รูปแบบกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมในผู้สูงอายุเป็นการเข้าร่วมที่เกิดจากการเชิญให้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ เมื่อพิจารณาในรูปแบบกิจกรรมแบบเป็นทางการ จึงพบว่า ลักษณะของกิจกรรมแบบเป็นทางการเกิดขึ้นด้วยการกำหนดการจัดกิจกรรมจากชมรมมีรูปแบบ และขั้นตอนที่ชัดเจน ซึ่งพบว่า เมื่อไม่เกิดการต่อเนื่องของกิจกรรม แรงจูงใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุจึงเกิดขึ้นน้อย ซึ่งสอดคล้องตามทฤษฎีที่กล่าวว่ากิจกรรมประเภทเป็นทางการเป็นกิจกรรมที่ปิดกั้นความคิด และการสร้างสรรค์ในผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม

ดังนั้นกิจกรรมประเภทไม่เป็นทางการจะสร้างการมีส่วนร่วมในผู้สูงอายุได้มากกว่าประเภทอื่นเนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ไม่มีการปิดกั้นความคิด และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้เมื่อต้องการ

1.3 ระดับกิจกรรม การใช้แรง หรือออกกำลังที่ไม่มากจะได้รับความสนใจจากผู้สูงอายุได้มาก เนื่องจากไม่ส่งผลต่อความบาดเจ็บที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรม เช่น ในกิจกรรมประเภทกิจกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่มีระดับกิจกรรมแบบเบาทั้งหมด ผู้สูงอายุรู้สึกสบายใจในการทำกิจกรรม และใช้เวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมได้นาน ซึ่งสอดคล้องตามทฤษฎี ที่กล่าวว่าระดับกิจกรรมในระดับเบาจะสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม หรือการมีส่วนร่วมทางสังคมได้ดี

1.4 ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การสร้างงานจะสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมได้มากกว่ากิจกรรมที่ไม่สร้างรายได้ หรือกิจกรรมจิตอาสา รูปแบบกิจกรรมที่สร้างรายได้ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นภายใต้ชมรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่ง เป็นกลุ่มชมรมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ และสร้างรายได้แก่สมาชิกในชมรม ซึ่งลักษณะในการทำกิจกรรมในชมรมจึงเป็นการร่วมกิจกรรมเพื่อผลิตภัณฑ์ของชมรม ดังนั้นจึงเป็นการสร้างเงื่อนไข และแรงจูงใจให้สมาชิกในชมรมเข้าร่วมทำกิจกรรมในชมรมอยู่เสมอ

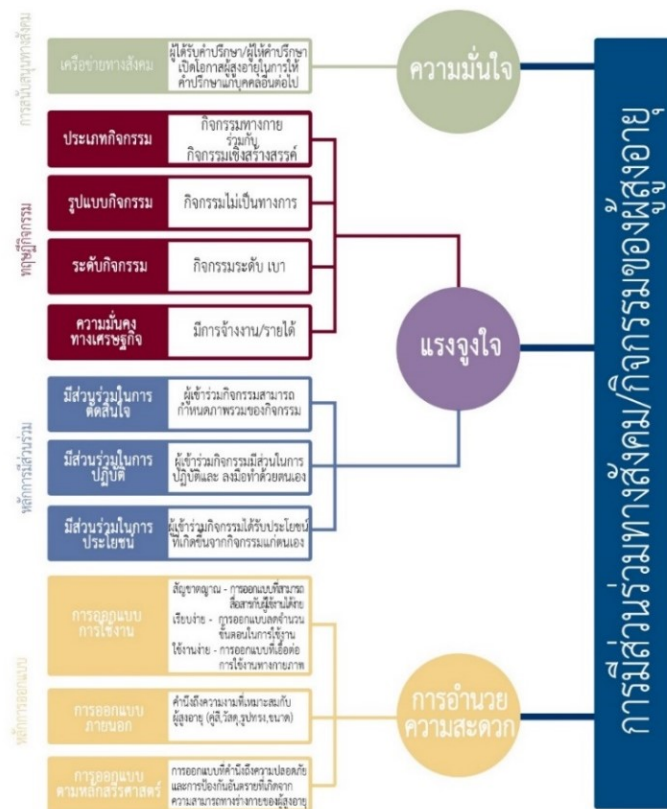
2 ด้านหลักการมีส่วนร่วม การเกิดการมีส่วนร่วมทั้ง 3 กระบวนการในหลักการมีส่วนร่วมเน้นเพียงพอต่อการสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมทางสังคม และกิจกรรม ซึ่งต่างจากการทฤษฎีที่กล่าวว่าต้องมีการเกิดขึ้นทั้ง 4 กระบวนการ จึงจะสามารถสร้างการมีส่วนร่วม และความสมัครใจในการมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นการวัดผลจากการการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของผู้สูงอายุ ดังนั้นในกระบวนการของการประเมินผลเป็นกระบวนการในการติดตามผล และประเมินผลของการดำเนินงานว่าตรงกับวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมหรือไม่ ดังนั้นในขอบเขตของการทำกิจกรรมการประเมินผลจึงเป็นกระบวนการที่อยู่ นอกเหนือขอบเขตของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเป้าหมายของผู้เข้าร่วมกิจกรรมอาจมีเพียงตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม และผลของการทำกิจกรรมที่นั้นสนองสิ่งที่ตนต้องการ กระบวนการการประเมินผลจึงเป็นกระบวนการที่อาจจะไม่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางสังคม หรือกิจกรรมเท่ากับการมีอิสระที่จะทำกิจกรรมที่ต้องการ, การได้ลงมือทำ และการได้ประโยชน์จากสิ่งที่ทำ

การอำนวยความสะดวก

การออกแบบนั้นสามารถเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม ซึ่งจะสร้างประสิทธิภาพของการทำกิจกรรม เอื้อต่อการทำกิจกรรม จากทฤษฎีด้านหลักการออกแบบทั้ง 5 ข้อ เมื่อพิจารณาจากการศึกษารูปแบบกิจกรรมในครั้งนี้จึงพบว่า หลักการออกแบบที่จะสามารถนำมาปรับใช้ในรูปแบบกิจกรรมหลักการออกแบบที่เกี่ยวข้องในด้านการใช้งาน ซึ่งประกอบไปด้วย 1. การออกแบบการใช้งาน 2. การออกแบบภายนอก 3. การออกแบบตามสุนทรียศาสตร์ ซึ่งหลักการออกแบบทั้ง 3 ด้านสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการทำกิจกรรม และเพื่อเกิดการทำกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นหลักการออกแบบจะช่วยสนับสนุน และสร้างองค์ประกอบการใช้งานที่เกี่ยวข้องโดยรอบเพื่อเอื้อต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในผู้สูงอายุ และเมื่อมีอุปกรณ์รวมไปถึงรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ง่ายใช้งานอุปกรณ์ต่างๆได้ด้วยตนเอง รวมไปถึงสามารถใช้ได้อย่างเหมาะสมตามศักยภาพของผู้สูงอายุ

ซึ่งจากการศึกษา และสรุปผลจากทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมไปถึงกิจกรรมในผู้สูงอายุ จึงสามารถสรุปเป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคม หรือการสร้างการมีส่วนร่วมทางกิจกรรม ได้ดังนี้ (ภาพที่ 9)

ภาพ 9 หลักการที่ได้จากการศึกษาเพื่อพัฒนาเป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมในผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). สถิติผู้สูงอายุ. สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <http://www.dop.go.th/th/known/side/1/1/335>
- เชียง เกาซิด และคณะ. (2559). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมผู้สูงอายุในจังหวัดนครสวรรค์. วารสารสุทธิปริทัศน์, 30(94), 112-127
- วชิรวัชร งามละม่อม. (3 กุมภาพันธ์ 2559): ทฤษฎีการมีส่วนร่วม. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2564, จาก http://learningofpublic.blogspot.com/2016/02/blog-post_79.html
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, เล็ก สมบัติ, ญัฐพัชร สโรบล และธนิกานต์ ศักดาพร. (2555). ลักษณะการดำเนินงานกิจกรรมของผู้สูงอายุ (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). ดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น จำกัด
- Cobb, s. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Phychosom Med.* 38:300-14

- Fisher, B and Specht, D. (1999). Successful aging and creativity in later life. **Journal of Aging and Study**. 13(5):457-472
- Garatachea, N et.al. (2009). Felling of Well Being in Elderly People: Relationship to Physical Activity and Physical Function. **Archives of Gerontology**. 48:306-312
- Greaves, c. (2006). activity on the health andwell-being of socially isolatedolder people: outcomes from a multi-method observational study. **JRSH**, 126(3), 134-142
- Herzog, A et.al. (1989). Age differences in productive activities. **Journal of Gerontology**. 44(4):129-138
- HSU, H. (2008). Does social participation bt elderly reduce mortality and cognitive impairment?. **Aging&Mental Health**. 11(6):699-707
- Kruse, N. (1987). Life stress, social support, and self-Esteem I an elderly population. **Psychology and Aging**, 2(4), 349-356
- Post Today. (20 เมษายน 256): สสส.เดือนอีกไม่เกิน15ปีวัยทำงานแบกภาระเลี้ยงผู้สูงอายุ-เด็ก. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2564, จาก<https://www.posttoday.com/social/general/490983>
- Reitzes, D et.al. (1995). Acticities and self-esteem: contuing the development of activity theory. **Research on Aging**. 17(3):260-277
- World Health Organization. (2002). **Active ageing: A policy framework**. geneva: world health organization. Madrid : UNFPA
- Zheng, Z et.al, (2016). Theoretical model of special product design for the elderly. **Art and Design Review**, 4. 1-7